

D. Szabó László

A „bárándi” tarsolylemez

1998. júniusában két fiatalember behozott a Déri Múzeumba egy patinával borított, aranyozott ezüst tarsolylemezt (1., 2. kép) és egy fél pár körte alakú vaskengyelt (3. kép). A múzeum régészének, M. Nepper Ibolyának mutatták meg a tárgyakat és kíváncsiak voltak, hogy azokat eredetileg mire használhatták. Elmondták, hogy Bárándon, a régi családi házuk bontásakor a munkások a ház padlásán sárral letapasztva találtak rá a tarsolylemezre és a kengyelre. A család egyik őse, az 1820 körül született szépapa – aki a lebontott házat építette –, gyakran emlegetett fiának és unokájának egy biztos helyre dugott nagy kincset. A tárgyakat azonban rajta kívül senki sem látta egészen 1997-ig. A szépapáról tudták, hogy az 1860-as években a Tisza szabályozásakor falubeli társaival együtt kubikosként dolgozott Tiszadob és Tiszadada környékén. Ekkor bukkanhattak rá egy előkelő honfoglaló férfi sírjára. A talált leleteket egymás között eloszthatták, a később Bárándon házat építő ősnek jutott a tarsolylemez és egy fél pár kengyel.¹ A sír egykori gazdagságára a Felső-Tisza vidékén azóta feltárt tarsolylemezes sírok leletanyagából lehet következtetni. Az ilyen sírokban az elhunyt mellé gyakran helyezték el lovának maradványait és a lószerszámokat (kengyel, zabla, szíjazat). A lószerszám szíjaira díszítésként aranyozott ezüst vereteket, vagy ezüstpénzeket helyeztek. Fegyverek közül gyakori melléklet a nyíltartó tegez, benne vas nyílcsúcsokkal. Néhány sírból előkerült olyan aranyozott ezüst veretekkel díszített tegez is, amelyben a felajzott íjat tartották. Egyes szablyáknak a markolata és a hüvelye arany-, vagy aranyozott ezüst lemezekkel volt felszerelve. Az elhunytak övét 15–20, de akár 40–50 darab nemesfém verettel díszítették. Az alsóruhaként hordott ing ujját csuklójuknál ezüst karpánttal szorították le. Előfordult, hogy nyakpereccel, karpereccel, köves gyűrűvel temették el őket. A lószerszám szíjaihoz hasonlóan ruhájukat is díszíthették arab, vagy nyugat-európai pénzermékkal.² A gazdag mellékletekkel eltemetett férfiak a 10. századi magyarság előkelői voltak, akiknek társadalmi rangját temetésükkel is hangsúlyozták a hozzátartozók.

---

1 M. NEPPER IBOLYA: Hajdú-Bihar megye 10-11. századi sírleletei. 1. rész Budapest-Debrecen 2002. 405.

2 RÉVÉSZ LÁSZLÓ: A karosi honfoglalás kori temetők. Régészeti adatok a Felső-Tisza vidék X. századi történetéhez. Miskolc 1996. 148, 152.

A tarsolylemezek a Kárpát-medencét 895-től fokozatosan birtokba vevő honfoglaló magyarság hagyatékának legjellegzetesebb darabjai. A honfoglaló férfiak apróbb használati eszközeit (a tűzgyújtáshoz szükséges csiholót, kovát és taplót; fenőkövet) az övük jobb oldalára csatolt nemezből, vagy bőrből készült tarsolyban tartották. A nemeztarsolyok fedelét hímzéssel, gyöngyökkel, rojtokkal, rátett textilmintákkal díszítették. A bőrtarsolyokon domborításokat, színes befűzéseket, intarziákat alkalmaztak. A nemzetségi előkelők és a katonai kíséret tagjai ezt a hétköznapi viseleti tárgyat - mintegy rangjukat jelezve – bronz, vagy ezüst veretekkel, esetleg az egész tarsolyt befedő fémllemezrel díszítették.³

E ritka méltóságjelvények eloszlása a 10. századi magyar szállásterületen belül igen egyenetlen. A fellelt 27 példány közül 16 darab a Felső-Tisza vidékén került elő, hatalmi központok, földvárak (Kisvárd, Szabolcs, Zemplén) környezetében. A Közép-Tisza vidékén négy, a Duna-Tisza közén négy, a Kisalföldön három tarsolylemez ismerünk eddig (4. kép). Ezeken a területeken is jelentős törzsfői, vagy nemzetségfői központok lehettek, a lemezes tarsolyokat viselő férfiak pedig a törzsfő, vagy nemzetségfő esetleg a fejedelem kíséretébe tartoztak.

A sírokban talált pénzeket a 884 és 926 közötti időszakban verték⁴, ami arra utal, hogy ezt a tárgytípust a 10. század első felében használták őseink, későbbi használatuknak, továbbélésüknek eddig nincsen nyoma. A Kárpát-medencén kívül előkerült néhány darab a Volga vidékén, Skandináviában és Bagdadban is. Ezek kereskedelem révén, vagy zsoldosként szolgáló magyar katonákkal kerülhettek oda.

A Kárpát-medencében eddig előkerült 27 tarsolylemezről 10 szerényebb kivitelű, díszítetlen, vagy karcolt mintás ezüstlemez, a többi a honfoglalók művészetének kiemelkedő példánya. Az ezüsből készült előlapokon alkalmazott díszítések a bőrdomborítások és rátett textildíszek mintáit követik. Általában palmaleveleket, más szóval palmettákat alkalmaztak, de minden tarsolylemez egyedi díszítéssel készítették. Gyakori díszítés a palmettacsokrokat keretező indaháló, vagy a végtelen palmettaháló, ami a Dunavecse – Fehéregyháza temetőjéből származó példányon ékkőberakást vesz körbe. A növényi minták a honfoglaló magyarok táltoshitének legfontosabb elemét, az alsó, középső és felső világot összefogó életfát ábrázolják, néha sokszor ismételve.⁵ Különleges a tiszabezdédi példány, amelynek közepén a kereszténység jelképe, a kereszt látható, amelyet két, a perzsa mitológiában szereplő pávasárkány vesz közre.⁶ Anyagát tekintve is egyedi ez a darab, mivel eddig ez az egyetlen ismert tarsolylemez, amelynek előlapja nem ezüsből, hanem vörösrézről készült.

3 DIENES ISTVÁN: A honfoglaló magyarok. Budapest 1972. 58.

4 Révész uo.

5 FODOR ISTVÁN: Hitvilág és művészet. In: A honfoglaló magyarság. Budapest 1996. 31.

6 LÁSZLÓ GYULA: Árpád népe. Budapest 1988. 72.

A tarsolyok hátlapja bronzból, vagy vörösrézéből készült, az összeszegecselt elő- és hátlap fogta közre a tarsoly bőr fedelét. Egyes példányoknál a bőrtarsolyt a jobb tartás érdekében vaslemezekkel is merevítették. A tarsolyokat szíjak segítségével erősítették az övre és szíjakat használtak a tarsoly lezárásához is. Ezeket a szíjakat is díszíthették, az egyik Karoson előkerült tarsolylemeznek megmaradtak a függesztőszíjat és a zárószíjat díszítő veretei és az ezüstcsatja is.⁷

A tarsolylemezek készítésekor az ötvösök a formára vágott ezüstlemezre éles, hegyes eszközzel bekarcolták a mintát, majd szurokágyra fektették és finom poncolókkal, vésőkkel kidolgozták a motívumokat. A domborított példányoknál ezután a hátteret félgömbös fejű vésővel visszalapálták, tűzaranyozással bevonták, ami az eredeti ezüst színében meghagyott mintát még jobban kiemelte.⁸

A Bárándon előkerült tarsolylemez kialakításában, díszítésében nagyon hasonlít a tarcali, rakamazi és az egyik karosi példányhoz. Ez a négy darab valószínűleg egy műhelyben készülhetett.

A teljesen ép ezüst előlaphoz szegecsekkel erősítették a vörösréz hátlapot, a kettő között volt a tarsoly bőr fedele. Felső részén volt az övhöz kapcsolódó függesztőszíj, alul a tarsolyt záró szíj. Az előlapot öntött, díszítetlen ezüstszalag keretezi.

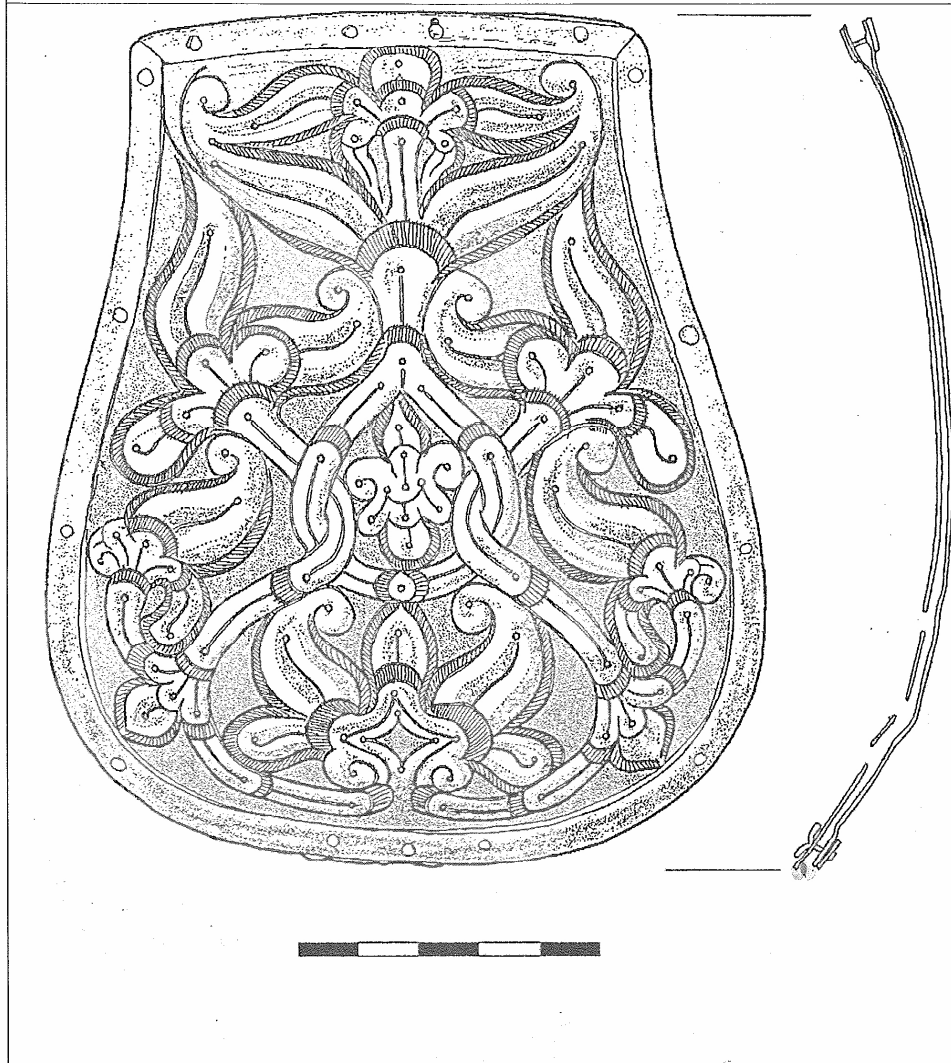
Az előlapon az íves alsó rész közepén elhelyezett ötlevelű palmettacsokból indul ki két ág, amelyek a lemez közepén háromlevelű csokorban végződnek. A lemez alsó részén mindkét ágból egy-egy levél és háromlevelű csokor ágazik el. Az oldalsó ágak nagyméretű középső levelei érintik a főágakat lezáró csokrokat. Az alulról induló két palmettás ág belefonódik a lemez közepén lévő csepp alakú indába, ami a lemez tetején két nagyméretű levél közül kinövő ötlevelű csokorban végződik. A csepp alakú térben egy hatszirmú virágot helyeztek el.

A levelek mindkét szélét egyenletesen vonalkázott sávval zárták le, hasonlóan vonalkázott íves sávok törik meg az indák felületét is. A minták közötti hátteret bemélyítették és aranyozták, ezzel is kiemelve az ezüstszerű palmettás díszítést. A teret teljesen kitöltő levélcsokok a korabeli magyar hitvilágban fontos szerepet játszó, a mindenséget betöltő, a világokat elválasztó életfát ábrázolják, melynek ágain és odvában élnek a különböző alakot öltő segítő szellemek.

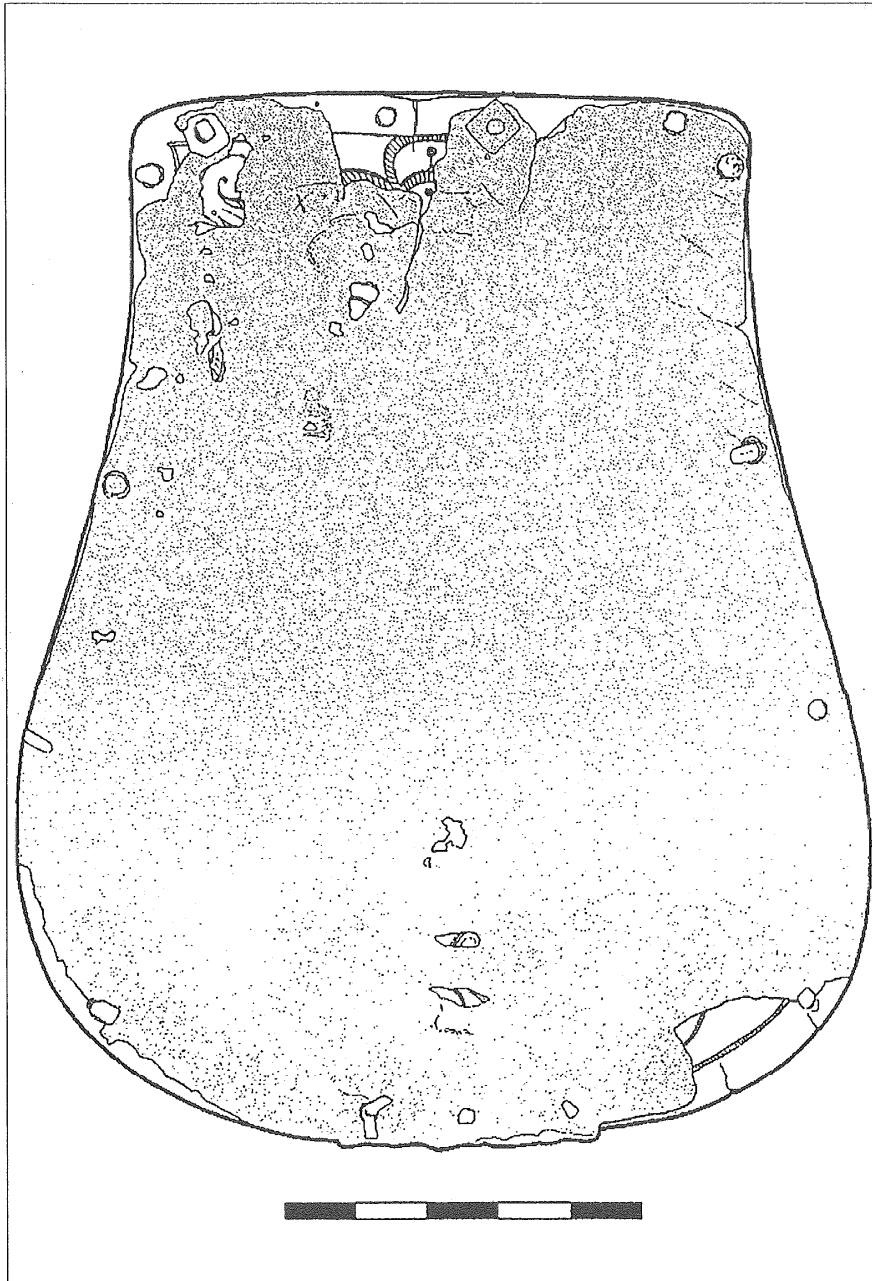
A bárándi tarsolylemez a honfoglaló magyarság ötvöseinek egyik csúcsteljesítménye, mind kidolgozásában, mind díszítésében az eddig ismert tarsolylemezek egyik legszebb példánya.

7 RÉVÉSZ LÁSZLÓ: Karos. In: A honfoglaló magyarság. Budapest 1996. 89.

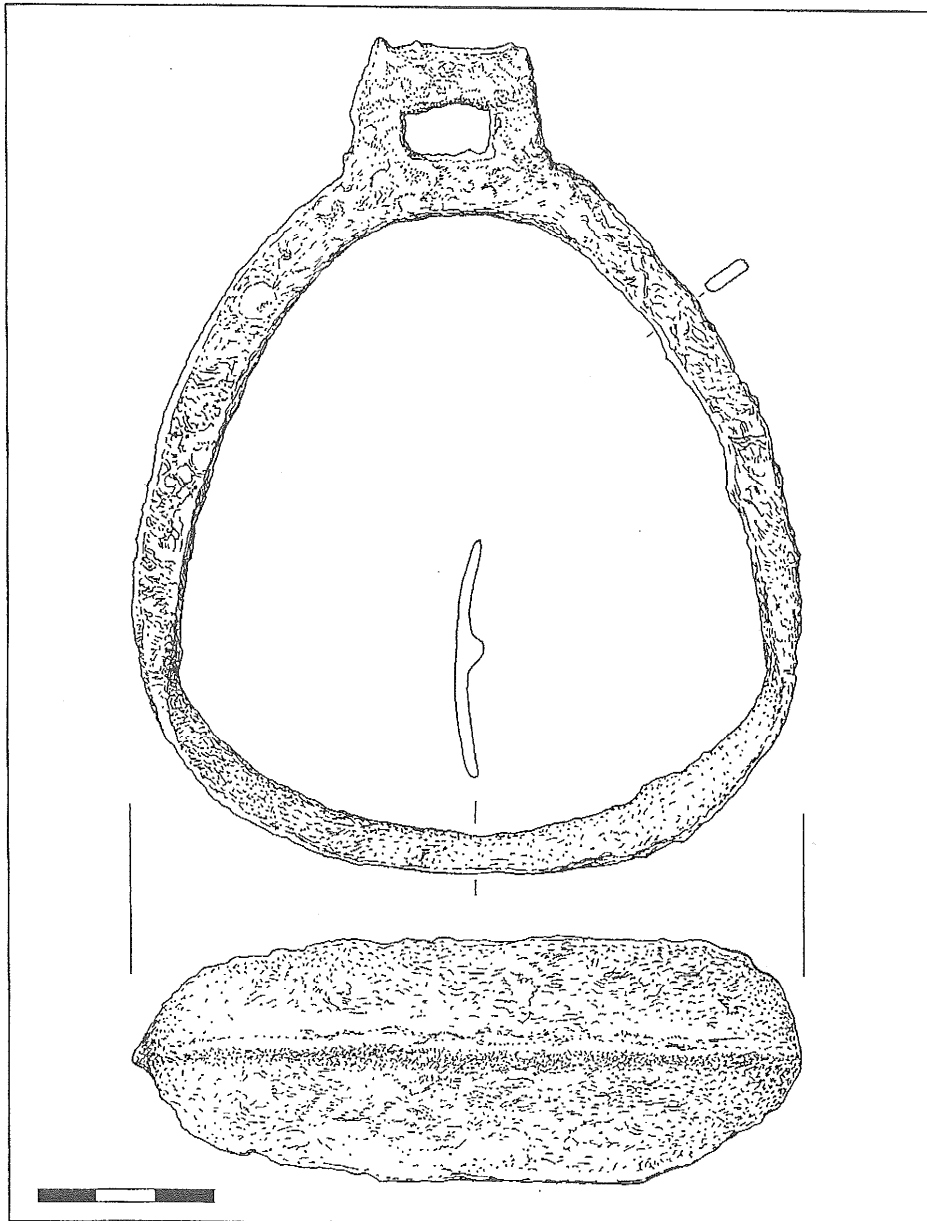
8 RÉVÉSZ LÁSZLÓ: Emlékezzetek utatok kezdetére. Régészeti kalandozások a magyar honfoglalás és államalapítás korában. Budapest 1999. 112.

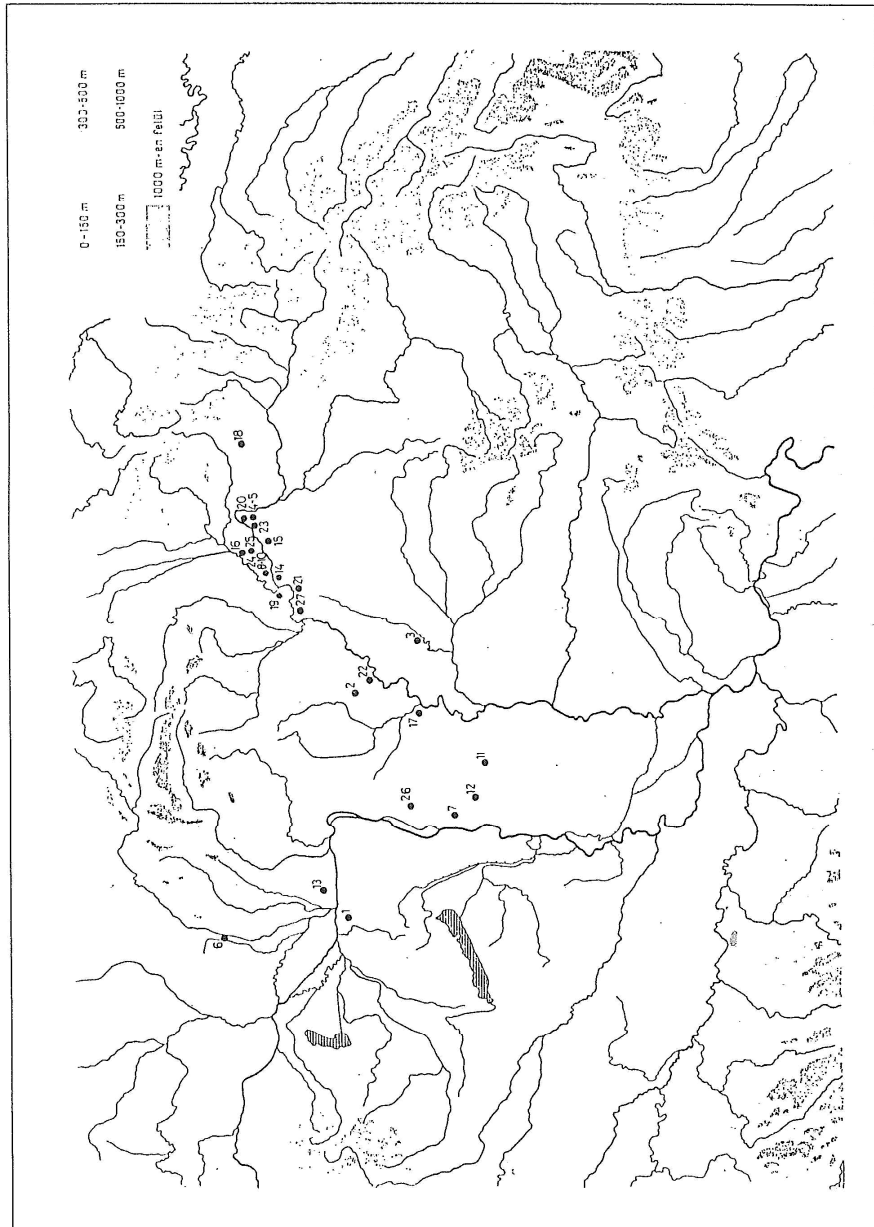
1. kép: A Bárádon előkerült tarsolyemez előlapja
(Forrás: M. Nepper Ibolya: Hajdú-Bihar megye 10-11. századi sírleletei.
2. rész Budapest-Debrecen 2002. 371.)

2. kép: A Bárádon előkerült tarsolyemez hátlapja
(M. Nepper Ibolya: Hajdú-Bihar megye 10-11. századi sírleletei.
2. rész Budapest-Debrecen 2002. 372.)

3. kép: A Bárádon előkerült körte alakú vaskengyel
(M. Nepper Ibolya: Hajdú-Bihar megye 10-11. századi sírleletei.
2. rész Budapest-Debrecen 2002. 373.)

4. kép: Tarsolylemezek a Kárpát-medencében.

(Forrás: Révész László: A karosi honfoglalás kori temetők. Régészeti adatok a Felső-Tisza vidék X. századi történetéhez. Miskolc 1996. 151. Kiegészítve a 2011-ben Bugyiban megtalált tarsolylemezzel 26, és a bárándi tarsolylemez feltételezett lelőhelyével összesen 27 db.)

1. Bana – Ördögásta hegy
2. Besenyőtelek – Szórhát
3. Túrkeve – Ecsegfalva – Bokroshalom
- 4-5. Eperjeske 2., 3. sír
6. Galgóc
7. Dunavecse – Fehéregyháza
- 8-10. Kenézlő – Fazekaszug 3., 14., 28. sír
11. Kiskunfélegyháza – Radnóti út
12. Izsák – Balázspuszta
13. Perbete
14. Rakamaz – Strázsahalom
15. Rétközberencs – Parom-domb
16. Bodrogvécs
17. Szolnok – Strázsahalom
18. Szolyva
19. Tarcal – Rimai dűlő
20. Tiszabezdéd – Harangláb dűlő 8. sír
21. Tiszaeszlár – Bashalom I. 10. sír
22. Tiszanána – Homokbánya 1. sír
23. Tuzsér – Boszorkányhegy 6. sír
- 24-25. Karos – Eperjesszög II. 29., 52. sír
26. Bugyi – Felsővány 2. sír
27. „Báránd” (Tizadob – Tizadada térsége)

Sipka Sándor

Hunyadi János professzor „Istennel és isten nélkül” című könyvéről

Figyelemre méltó könyvet írt és adott környezetének az ebben az évben 70 éves Hunyady János, a Debreceni Egyetem Orvosi-Egészségügyi Centrumának nyugalmazott bőrgyógyász professzora. A témaválasztása talán a legnehezebb, amire egy „író-ember” vállalkozhat! Az egyénben rejlő legjobb értelmi és érzelmi tulajdonságok, értékek összekapcsolása a Világmindenséggel, az Ész és a Lélek által megismerhető és megérthető maximum elérése, ez az, amit a szerző egyéni módon elvégez. A hatalmas munkában, a nyilvánossággal megosztó szándékban és gesztusban, kivételesen nemes ajándékot kapunk. A könyv végigolvasása egyszerre nyújtja az egyetemes kultúra és tudománytörténet legfontosabb elemeinek élvezetes, jól érthető módon megfogalmazott bemutatását és összegzését, továbbá érzékelteti a szerző alapvető vágyát annak megosztására, hogy ezeknek az ismereteknek a birtoklása, megélése milyen hatással lehet az Ő személyes élete, sorsa, belső világa, továbbá embertársai számára is.

A Radnai Kiadó 2011-ben jelentette meg a 183 oldal terjedelmű könyvet, ami hat fejezetből és egy mellékletből áll. A fejezetek címei: 1. Örökségünk a világ-egyetem; 2. Örökségünk az élet; 3. Az emberré válás misztériuma; 4. Örökségünk a tudás; 5. Az örökségünket fenyegető tényezők; 6. Hittel az életért, az emberért. A Melléklet is nagyon hasznos információkat, adatokat tartalmaz a különböző vallásokról, a Bibliáról, a kereszténység központjairól, híres emberekről, Nobel-díjasokról és az égitestekről. A könyvet Vigh István, erdélyi származású festőművész könnyed és hangulatos, absztrakcióra törekvő képei díszítik.

A fejezetek címeiből is jól kivehető, hogy közöttük szemléletbeli különbségek vannak. Az első négy fejezetben a kultúra, a szellemtörténet, a műszaki és élettudományok, közülük az utóbbi kettőben főleg az általános biológia, a sejtélettan, a genetika, az evolúció eredményeit összegzi. A ötödik fejezet értelmezi ezeket az eredményeket az egyén, az egész emberi faj, a történelem, a létrejött társadalmi formák, a különböző eszmék, filozófiai és teológiai nézetek és vallá-

sok létezése szempontjából, de bemutatja emellett az embertől független, majd az embertől is függő, fenyegető tényezők különböző formáit és befolyását a jelenlegi, globálissá vált emberi civilizációra és az egész élővilágra. A hatodik fejezet a „Hittel az életért és az emberért” címet viseli. „Az emberré válás kezdetekor a hit és a tudás egyszerre vált az embert jellemező tulajdonsággá” – így jellemzi a múltat. „A modern világ alapja a tudáson alapuló hit” – vallja a máról és jövőről, beleértve az úrkorszaki „embert és Istenét” is.

Természetesen, mint minden vallással, teológiai hittel, Istennel kapcsolatos gondolat, érzés megvallása, így ezek a nézetek is Hunyady János legegényibb, legszubjektívebb megnyilvánulásait jelentik. Ugyanakkor nagyon is érdemes megismerni ezeket, még ha némelyikük vitára, ám a többségük biztosan továbbgondolásra készíti az olvasót. Történik pedig mindez azért, mert több tudományág eredményeinek magas színvonalú, de „emészthető” összefoglalását kapjuk egy közösségi felelősségtudattal élő, szintézisre törekvő tudós, orvos, gondolkodó, az Élet értelmét maga és mások számára megtalálni akaró embertársunk tollából, aki elismerésre és szeretetre méltó módon tárja ki nekünk az „Agyát” és a „Lelkét”.

Hunyady János a Debreceni Egyetem professzora. A „professzor” szó eredeti, elsődleges értelme „hitvallást tevő”. Az a személy, aki a világ dolgaiban az ismeretei és megélt tapasztalatai, élményei alapján a környezetében, a környezetének állást foglal, véleményt formál, mondván: „ezt hiszem és vallom”, vagy „ezt nem hiszem és nem vallom”. Hunyady János könyve ilyen hiteles „professzori” tett és alkotás a Világról, Emberről, Istenről vallott nézeteiről, tudásáról.